

stille et antal bebyggelsesformrækker, der skal vise den genetiske udvikling fra initialstadium til slutstadium via en række mellemstadier. Forfatteren har herved bragt et vist system over den af mange tyske forskere hyldede topografisk-genetiske metode, mens den nyere funktionelle/dynamiske metode endnu savner en oversigtsbehandling.

Af forordet fremgår det forøvrigt, at det funktionelle aspekt vil blive behandlet i en særskilt publikation, og man må formode, at der også heri vil indgå en længe savnet oversigt over marksystemer. Det er karakteristisk for tysk forskning, at form og funktion er skilte dele, hvor man fra dansk side lægger meget vægt på at se form og funktion ud fra en fælles synsvinkel, der har vist sig meget frugtbar. Den ledsagende litteraturfortegnelse ses at være udarbejdet med megen omhu, og et slutteligt sagregister er absolut uundværligt, ikke mindst i betragtning af, at det drejer sig om en formbehandling og ikke om en »sagsbehandling«. Nu venter man så blot på bind 2.

Viggo Hansen

#### *Scandinavian Atlas of Historic Towns.*

Published by the Danish Committee for Urban History. No. 1: Turku-Åbo, by Eino Jutikkala. No. 2: Borgå-Porvoo, by Eino Jutikkala. Odense University Press 1977. 40 cm., Dkr. 70,- for hvert.

Det er et nordisk samarbejde, der står bag ved denne udgivelse af byhistoriske atlaser, hvoraf de to første nu foreligger fra den finske gruppe. Det er yderligere planen at udsende atlaser over ialt 15 nordiske byer: 4 svenske, 2 norske, 1 islandsk og 5 danske (Køge, Randers, Ribe, Stege og Svendborg).

Den skandinaviske gruppe stiftedes i 1973, og dens arbejde er koordineret med andre europæiske lande gennem Commission Internationale pour l'Histoire des Villes og tilknyttet International Congress of Historical Sciences.

No. 1: Turku-Åbo består dels af et teksthefte med engelsk, finsk og svensk tekst, indeholdende en historisk beskrivelse af regionen og byen Turku, dels af 2 kort: Et flerfarvet gade- og parcelkort samt et omtegnet parcelkort med angivelse af udøvelsen af erhverv i 1808. No. 2: Borgå-Porvoo består af et teksthefte som ovenfor samt 3 kort, idet der her er tilføjet et bygningskort fra 1830'erne, mens parcelkortet og erhvervsudøvelseskortet illustrerer 1792 henholdsvis 1694-96. Tilsammen

giver de to eksempler en fyldestgørende skildring af de pågældende byer i førindustriell tid, og man får et godt indtryk af erhvervsfordelingen på parceller. Det kan måske nok virke lidt overvældende med 13-15 signaturer på et enkelt kort, og det ville nok have været at foretrække for en forståelse af den rumlige fordeling af erhverv, om man gennem en samling af de mange professioner i et mindre antal »naturligt sammenhørende« grupperinger havde ofret et større antal kort, f.eks. 4, i en tilsvarende mindre målestok, eller for Åbos vedkommende havde bragt særkort for de ældre bydele. Men der er altid problemer i et pionerarbejde, og man kan meget vel tænke sig, at de kommende udgivelser kan overvinde nogle af de vanskeligheder, som har mødt den finske arbejdsgruppe.

Viggo Hansen

#### *Tommy Book: Stadsplan och järnväg i Norden.*

Meddl. f. Lunds Universitets geografiska Institution, Serie Avhandlingar Nr. LXIX, 1974. Disp.

#### *Tommy Book: Stadsplan och järnväg i Storbritannien och Tyskland.*

Meddl. f. Lunds Universitets geografiska Institution, Serie Avhandlingar nr. LXXXI, 1978.

De to afhandlinger ligger direkte i fortsættelse af hinanden, idet de i disputatsen opstillede hypoteser og benyttede modeller går igen i den følgende afhandling. Utallige eksempler, studeret meget dybtgående og omhyggeligt og ledsaget af detalplaner, er indgået i behandlingen, og megen tid er brugt til besøg på de enkelte lokaliteter, med det formål at studere jernbanernes direkte og indirekte indvirkning på bybebyggelsen og byplanlægningen fra jernbanernes start til ca. 1930, idet undersøgelsen dog er ført længere frem, såfremt der er sket nedlæggelser. Forfatteren har ligeledes lagt vægt på sådanne funktionsændringer, der har bernes indføring som baggrund.

Indledningsvis gives der et fortrinligt rids af den tidsmæssige, økonomiske og politiske baggrund for baneanlæggene, særligt med henblik på hvilke kræfter, der har været udslagsgivende, lige som der gøres rede for den byplanmæssige status, før banerne kom til. På denne baggrund opstiller Tommy Book sine 3 typer: A-typen, hvor banerne er ført ind til grænsen af det bebyggede areal, enten som sækbane eller som gennemgangsbane, B-typen,

hvor banerne er anlagt i en afstand af over 300 meter fra bylegemet, og endelig C-typen, hvor banerne er ført ind i byen eller igennem den. Grænsetilfælde er sådanne, hvor banerne er ledt mellem by og havn, ofte på opfyldt terræn.

Forfatteren fremhæver forskellen mellem de nordiske lande, hvor jernbaneperioden indtraf inden industrialiseringen og derfor skete uden konflikt med denne, og på den anden side Tyskland og Storbritannien, hvor industrialiserens byudvidelse allerede var begyndt, ligesom den forskellige bystørrelse i de to områder fik indflydelse på kontakten mellem bane og city. I de nordiske lande oversteg denne afstand aldrig gåafstanden, hvorfor der heller ikke var behov for en indtrængning i bybebyggelsen. Forfatteren påviser også, hvordan Tysklands byer især var af B-typen, men England af A-typen. Der gås ind på jernbanens indirekte indgreb i gadenettet og byplanen i øvrigt, i noget mindre grad på ændringerne eller nytillkomsten af jernbaneinspirerede funktioner i gader eller hele kvarterer. Man kan håbe på, at der kommer et tredje bind, der i mere detaljeret grad behandler de i forbindelse med jernbanen opståede industrikvarterer, havnekvarterer og grossistkvarterer.

Tommy Book har med de to bind givet os ikke alene en berigende og inspirerende læsning, men også opskriften på, hvordan man tilrettelægger en sådan omfattende undersøgelse og med konsekvens fører den til ende til et slutprodukt, der har alle en forskningsindsats' bedste egenskaber. De to bind fortjener at stå på ethvert dansk gymnasiums bibliotek og at blive brugt i geografiundervisningen og studiet af ens egen by. Man kan købe bind 2 for 40 Skr. ved henvendelse direkte til forfatteren.

Viggo Hansen

#### *Roy E. H. Mellor: The Two Germanies. A modern Geography.*

Harper and Row, London 1978. 461 s., fig. og tab., 21 cm., Pund 4,95.

I denne bog om de to Tysklande får man en oversigt over historien siden 1800, som den har udspillet sig i »det levende laboratorium«, dette område har udgjort. Splittede grupper af mennesker med et sprogfællesskab blev i løbet af godt et århundrede samlet til en nation — oven i købet totalt ensrettet op til 2. verdenskrig — og derpå skilt i en øst- og en vestdel, der udsættes for helt forskellige udviklinger under socialistisk og kapitalistisk

styre og blev til to vigtige industrinationer i 1970'erne. »Eksperimentet« er spændende, og enhver afvejet behandling af dette emne er interessant læsning.

Første halvdel skildrer tiden fra 1815 frem til 1945 og beskriver den politiske historie, erhvervenes og transportsystemernes udvikling samt befolkningsaspekterne i dette brogede område. Man får her et levende indtryk af industrialiseringens epoke. Dette afsnit slutter med grænsedragningen i 1945, der foregik i hast efter ret tilfældige administrative skel uden smålig hensyn til økonomiske sammenhænge, transportnet eller ejendomsforhold. Også problemerne omkring flygtningene, der over store områder udgjorde 20-30 % af befolkningen, bliver diskuteret.

I anden del gennemgås de kulturgeografiske forhold i BRD og DDR ret traditionelt, men med en passende blanding af opremsende og kommenterende afsnit om energiforsyning, industri, landbrug og transport. Enkelte figurer er desværre sat så meget ned, at dele er forsvundet under trykning, men bogen indeholder iøvrigt mange gode kort og fyldige litteraturlister.

Kr. M. Jensen

*Chr. Dege und U. Muus (red.): Topographischer Atlas, Bundesrepublik Deutschland.*

P. List Verlag, München, Karl Wachholtz Verlag, Neumünster 1977. 196 s., 33 cm., DM 78,-.

I 82 opslag præsenteres kortudsnit med tilhørende tekstsider fra alle egne af Vesttyskland. Kortene er udvalgt og sammenstillet fra de kendte bind over de enkelte Länder, men teksten er delvis nyredigeret. I alt giver de et levende indtryk af den variation i terræn, arealanvendelse, bebyggelse og trafiknet, der er at finde i Forbundsrepublikken, og atlasset kan være en vigtig inspirationskilde ved al undervisning i vort sydlige nabolands geografi. Hver kortbeskrivelse er suppleret med 5-10 og op til 30 litteraturhenvisninger. Værket er nr. 14 i den fine samling af Luftbild- und Topografische Atlanten.

Kr. M. Jensen

*Karl Ganzer (hrsg.): Atlas zur Raumentwicklung.*

Bundforschungsanstalt für Landeskunde und Raumordnung, Bonn 1976. Lf. 6 og 7. 40 X 60 cm., hver med 12 opslag. Lf. 6, Freizeit, behandler turisterhvervet regionale fordeling og udvikling (dog kun

1968-73). Der er kort over sengekapacitet og udnyttelsesgrad sommer og vinter. Det administrative grundlag er Kreisen, og det medfører, at den store belægning på De frisiske Øer trækker indlandsområder med op i de stærkt farvede klasser. Interessant er fordelingen på Privatquartieren og Beherbergungsbetrieben, der viser en forbavsende store procent privatindkvartering og af lang varighed. Også sportsanlæg, museer, teatre og biblioteker er kortlagt.

Lf. 7, Flächennutzung, indledes med et befolkningstæthedskort, og derpå følger udbredelsen af landbrugs-, skovbrugs- og bebyggede arealer. Kort over produktion koncentrerer sig om hvede, hø og mælk, og som modsætning hertil vises de store arealer, der er gået ud af drift på grund af ændrede socio-økonomiske forhold i landdistrikterne — såkaldt Sozialbrache. En af årsagerne til denne socialbrak er opsplitningen af den dyrkede jord, og et kort angiver, hvordan 100 ha. mange steder ejermæssigt er delt i 100-150 og flere delarealer. Til slut følger priser og prisudvikling på byggegrunde samt et par kort over EF-landene. Se anm. af Lf. 1 og 4 i G.T. 77 og 76.

Kr. M. Jensen

*Möglichkeiten und Grenzen kommunale Umweltchutzes.*

Institut für Umweltsschutz der Universität Dortmund, Erich Schmidt Verlag, Berlin 1978. 107 s., 30 cm., DM 49,-.

Bogen indeholder 19 indslag af 20 videnskabsmænd og planlæggere. Planlægningen af byernes omgivelser er af bevarende karakter og søger at beskytte bestemte kvaliteter og lokaliteter. Samtidig søges disse områder gjort tilgængelige for publikum. De enorme konflikter mellem en dynamisk og økonomisk byvækst og hensynet til omgivelserne søges beskrevet her. Den lovgivningsmæssige og administrative ramme for planlægningen i Vesttyskland diskuteres, og der stilles forslag til forbedringer. Bogen henvender sig til fagfolk (politikere og embedsmænd) og demonstrerer dette generelle problems omfang.

Chr. Wichmann Matthiessen

*Reinh. Stewig: Landeskunde Schleswig-Holstein.*

Geokolleg., Kiel 1978. Verlag Ferdinand Hirt. 216 s., 26 ill., 29 tab.

Forfatteren giver delvis de studerende ret, der 1969 (Deutsche Geographentag, Kiel)

krævede afskaffelse af den regionale »Länder- und Landeskunde« som særlige discipliner, idet han indrømmer, at de havde fået et traditionelt og stereotyp tilsnit, der gjorde det umuligt at komme videre ad nye videnskabelige veje. Han fastslår dog med eftertryk, at der må banes nye veje netop for denne gamle, traditionsrige og nyttige del af geografien.

I denne bog gør han et vellykket forsøg herpå. Der gives en gennemgang af Schleswig-Holstein som økosystem og dets naturlige tredeling i morænebakke-land, geest og marsk. Derpå følger området som sociosystem, den udvikling, der er foregået og en grundig gennemgang af de nuværende erhvervs- og samfundsforhold herunder befolkningsforhold. Der gøres klart rede for økosystemet som grundlag for erhvervene, specielt landbruget. For den danske læser er det særlig interessant at følge industriudviklingen, hvor forfatteren især lægger vægt på områdets rolle som aflastningsregion for Tysklands tætbefolkede regioner.

Schleswig-Holstein er jo så nær beslægtet med Danmark, at meget af bogens indhold direkte kan overføres på hjemlige forhold eller i hvert fald tjene til sammenligning. Selv om der således ikke er ret meget nyt for danske geografer, er fremstillingen inspirerende, og man glæder sig over et klart sprog, mange gode kort og andre illustrationer og tabeller. Særlig må fremhæves de mange fyldige litteraturhenvisninger og citater, der er af stor pædagogisk værdi, men først og fremmest er det bogens disposition og det nye i fremstillingsmåden, der gør den anbefalelsesværdig.

Steen B. Böcher

*Otmar Werle m.fl.: Trier und Umgebung.* Band 11 i Sammlung Geographischer Führer.

Gebrüder Borntraeger, Berlin-Stuttgart 1978. 228 s., 19 cm., DM 38,80.

Denne guide gennemgår systematisk geomorfologi, jordbrug, klima, vegetation og de vigtigste kulturgeografiske emner for egnen omkring Trier illustreret med tre udfoldekort og mange diagrammer. Sidste trediedel behandler ekskursioner langs Mosel, Saar og Ruwer med traditionelle oplysninger om kulturhistorie, natur og erhverv for udvalgte byer og småregioner. 13 forfattere har samarbejdet om opgaven og bringer mange op to date oplysninger specielt om selve Trier.

Kr. M. Jensen